

УДК [327.82:004.738.5:316.74/.77](100)"20"(091)

І.О. Земан

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕДІАДИПЛОМАТІЇ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто особливості виникнення медіадипломатії та її розвитку до першої чверті XXI століття. Розглянуто тенденції впливу ЗМІ на класичну дипломатію впродовж XX ст.

Простежено особливості розвитку та взаємозв'язку засобів комунікації та дипломатії, що привело до формування категорії «медіадипломатія». Подано аналіз базових критеріїв цього поняття та вплив таких подій, як війна в Перській затоці, терористична атака на Всесвітній торговий центр, Арабська весна, на формування медіадипломатії. Підкреслено, що з появою цифрових платформ комунікації дипломатія набула нового виміру.

Окрему увагу приділено сучасним тенденціям розвитку медіадипломатії в умовах епідемії COVID-19, та інформаційного протиборства, під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Виявлено, що інформаційні технології прискорили та розширили глобальні взаємовідносини між країнами, а соціальні медіа перетворилися з пасивної мережі інформаційної комунікації на динамічну платформу. Визначено, що в сучасному середовищі комунікації, яке поєднує класичні міжнародні майданчики та віртуальний простір, діяльність медіадипломатії стає більш персоналізованою і затребуваною.

Підкреслено, що в сучасному глобалізованому світі медіа відіграють важливу роль не лише у формуванні громадської думки, а й у здійсненні міжнародної дипломатії.

Ключові слова: медіадипломатія, засоби масової інформації, комунікаційні технології, медіаплатформа, інтернет.

DOI 10.34079/2226-2830-2025-15-41-99-105

Актуальність. Перша чверть XXI століття стала періодом трансформації медіадипломатії, яка змінила способи комунікації між державами, міжнародними організаціями та громадськістю. Розвиток технологій і засобів масової інформації призвів до процесів глобалізації і регіоналізації, значно збільшив можливості суспільства контролювати діяльність уряду завдяки інтеграції цифрових технологій, соціальних медіа та інноваційних підходів, які характеризуються значним впливом на міжнародну аудиторію.

Однак, незважаючи на такий розвиток інформаційних технологій, на сьогодні розширенню ролі ЗМІ в дипломатії приділено мало уваги в дисциплінах з політології та міжнародних відносин. Зауважимо, що сучасний вплив засоби масової інформації здобули далеко не одразу.

Становлення та розвиток медіадипломатії у різні історичні періоди були об'єктом дослідження українських та закордонних учених серед яких можна відзначити роботи А.Юнака, В. Коцюби, О. Пробийголови, Й. Коена, Е. Гільбоа, Ю. Л. Ліма, Г. Абраші.

Для кращого розуміння еволюції медіадипломатії необхідно звернути увагу на основні етапи в розвитку ЗМІ, а саме: перший етап – епоха газет, з якою пов'язують виникнення поняття громадської думки; другий етап – епоха радіо, яка дозволяє

впливати на більшу кількість населення одночасно; третій етап – телебачення, використання звуку і зображення створило ефект синергії у впливі медіа на людей; останній етап – ознаменувався появою Інтернету.

Перші приклади впливу ЗМІ на дипломатію датуються XIX століттям, коли французька, британська та американська преса почала приділяти увагу іноземній інформації (Cohen, 1986, pp.11-12); однак «концепції медіадипломатії були мало вивчені з точки зору міжнародної комунікації» (Lim, 2017, p.11).

До XX ст. дипломатія була більш конфіденційною та таємною. У знаменитій промові «Чотирнадцять пунктів» 1918 року президент США, Вудро Вільсон виступив за відкриті мирні договори, зазначивши: «Скасування таємних міжнародних угод, мирні договори та їх обговорення мають бути відкритими, а дипломатія завжди буде діяти відверто на очах у всіх». Відкрита дипломатія для ЗМІ та громадської думки створила «нову дипломатію» з новими правилами та величезними наслідками для урядовців, дипломатів, журналістів і громадськості (Gilboa, 2000, p.275).

Починаючи з 1980 р., у США почала фігурувати концепція безперервного цілодобового мовлення новин під назвою «ефект CNN» (кабельна мережа новин). Зокрема, важливим ключовим моментом в історії CNN стало організоване в січні 1991 року висвітлення війни в Перській затоці. Попри небезпеку, яка загрожувала репортерам, вперше масштабна війна демонструвалася у прямому телеєфірі. CNN була єдиною мережею, яка тримала своїх репортерів у Багдаді під час авіаударів, і коли почалося бомбардування, троє репортерів CNN транслювали в прямому ефірі те, що вони бачили. Одне відео в колекції CNN під назвою «Повітряна війна» містить інтерв'ю з цими репортерами, а також кадри з їхніх прямих ефірів (Kamioka, 2001, p.77).

Експерти припускають, що такі зміни взаємовідносин у політиці та комунікації створили окрему систему управління. Річард Лугар назвав цю систему «медіалізмом», а Девід Герген назвав її «теледемократією» (Gergen, 1990).

Згідно визначення сформульованого Ейтаном Гілбоа (Eytan Gilboa), медіа-дипломатія – це використання офіційними особами засобів масової інформації для спілкування з державними та недержавними суб'єктами, для побудови довіри та просування переговорів, а також для мобілізації громадської підтримки угод (Gilboa, 2001, p.10).

Як зазначають дослідники: «Висвітлення у ЗМІ переговорів та зустрічей на високому рівні змінило традиційну дипломатію. Всесвітні глобальні мережі, такі як CNN International, BBC World, Sky News та Al Jazeera, здатні транслювати, часто в прямому ефірі майже кожен значний розвиток у світових подіях» (Мальський, Мороз та Іжнін, 2021, с.93).

Технологічний прогрес в комунікаційних технологіях, започаткував нову епоху в еволюції медіадипломатії. Можливість транслювати, часто в прямому ефірі, майже всі важливі події світових подій в будь-яку точку земної кулі призвели до глобалізації журналістики та значного зростання мереж, станцій і споживачів зв'язку в усьому світі (Mowlana, 1996, p.104). Традиційні ЗМІ попередніх епох відчутно втратили свої монопольні позиції, адже тепер з'явилася нова верства людей, блогерів, які поширюють інформацію і зазвичай швидше за традиційні ЗМІ.

Початок XXI століття став переломним періодом, коли епоха традиційних газет та радіомовлення відходить у минуле. Новітні форми та моделі реалізації міжнародних відносин передбачають дедалі більше медійне освітлення та публічність. Однією з перших глобально значущих подій, які засвідчили зростання та значення ЗМІ у проведенні міжнародної політики стали події 11 вересня 2001 року, а саме терористична атака на Всесвітній торговий центр у США (Do, 2018, p.40). Можна говорити «11 вересня

змінити Америку», терористичні атаки захопили екрани телевізорів, відповідно це привернуло цілодобову увагу ЗМІ до того, що стало відомим як «колективна травма», передаючи жажливі події того дня по всьому світі за лічені секунди. Відповідно, після 11 вересня медіа-ландшафт різко змінився, адже світ побачив що засоби масової інформації можуть транслювати у прямому ефірі події будь якого контенту (Holman, 2021).

У швидкозмінному ландшафті міжнародних відносин дипломатія набула нового виміру з появою цифрових платформ комунікації, відбулася трансформація способів спілкування між народами, ведення переговорів та дипломатичних контактів. Цифрові платформи відіграють дедалі помітнішу роль у формуванні глобального, міжнародного, політичного порядку денного (Jorge, 2024). Тепер політичні лідери, міністерства закордонних справ та дипломати можуть безпосередньо управляти інформаційними потоками, тоді як в епоху традиційних ЗМІ та в еру до Інтернету, повідомлення, які мали поширюватися публічно, повинні були проходити через засоби масової інформації такі як газети, радіо і телебачення (Hasan, 2022, p.11).

В. Коцюба зазначає, що цікавою є різниця у користувацькому контенті старих та нових медіа. Якщо комунікація «традиційних медіа» відбувається на підставі схеми від одного до багатьох, то комунікація «нових медіа» — від багатьох до багатьох» (Коцюба, 2024, с.34). Прикладом «нових медіа» є сервіси *YouTube*, *iTunes*; соцмережі *Facebook*, *Instagram*, *LinkedIn*, *Twitter* (X), *Tumblr*; китайський соцмедійний застосунок *TikTok*; офіційні сайти телеканалів.

Варто зауважити, що термін «нові медіа» також часто зустрічаються як «конвергентні медіа», основними характеристиками яких є те, що вони децентралізовані і велика кількість споживачів інформації отримують можливість одночасно брати участь у її створенні та контролі, а також процеси їх зберігання, відтворення та трансляції, що відбувається завдяки використанню цифрових технологій (Коцюба, 2024, с.34).

Гілларі Клінтон у одній із промов заявила: «Подібно до того, як Інтернет змінив практично всі аспекти того, як люди в усьому світі живуть, навчаються, споживають і спілкуються, технології зв'язку змінюють стратегічний контекст дипломатії в 21-му столітті» (Kluz and Firlej, 2015).

Наступною ключовою подією, яка ознаменувала початок ери цифрових платформ, стала Арабська весна (кінець 2010 протягом 2011 року). Широке використання протестувальниками на Близькому Сході та в Північній Африці платформ соціальних мереж (*Twitter* і *Facebook*), для організації демонстрацій і обміну інформацією підкреслило, силу цифрових технологій у формуванні та координації політичних рухів. Уряди в усьому світі звернули увагу на роль, яку соціальні медіа зіграли в Арабській весні, і почали інвестувати в цифрову дипломатію, для того щоб краще взаємодіяти з іноземною громадськістю та просувати свої національні інтереси через мережу (Jorge, 2024).

Не менш важливим фактором, який ще більше посилив вплив комунікаційних технологій, соціальних медіа та інтернет-платформ, таких як *Twitter*, *Facebook* та *Instagram*, на дипломатичні відносини стала пандемія COVID -19. Пандемія вплинула на багато сфер життя; дипломатична сфера не є винятком. Після поширення коронавірусу дипломатичні відносини між державами перемістилися з конференц-зал в онлайн-простір. Дипломати швидко перейшли на формат онлайн-зустрічей. Для цього потрібно було прийняти нові правила протоколу та модифікувати вже існуючі. Крім того, дипломати повинні були освоїти нове робоче середовище, зрозуміти яким чином ефективно реалізувати дипломатичні місії у цьому середовищі, як ділитися своєю думкою в Інтернеті та який інструмент зв'язку на міжнародному рівні є найкращим і найнебезпечнішим.

Внаслідок цього відбулося багато змін у сфері дипломатичної діяльності. Наприклад, дипломати повинні швидко адаптуватися до нових навичок через появу нового виду дипломатії. Отже урядові заяви та міжнародні новини, які раніше поширювались через телебачення, радіо та друковані видання, дедалі більше перемістились в цифрове середовище.

Ключовим етапом розвитку стала медіадипломатія як інструмент інформаційного протистояння, демонстративним прикладом, якої є повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Враховуючи міжнародні зміни, виклики та загрози, медіадипломатія в Україні дещо видозмінилась, хоча раніше медіадипломатія в Україні сприймалась як складова Стратегії публічної дипломатії та визначалась більше через «комунікаційний вимір» (Omelianenko, 2023). Наприклад, виступи президента України перед іноземними парламентами в умовах війни, перш за все були спрямовані на отримання військової допомоги для своєї країни.

Засоби масової інформації, зокрема глобальне телебачення, соціальні мережі, стали центральним джерелом інформації. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення дозволила мовникам на час дії воєнного стану відступити від своїх програмних концепцій. З 25 лютого 2022 року Міністерство культури та інформаційної політики оголосило про початок безперервного мовлення всеукраїнського телемарафону, який з часом почали транслювати майже усі українські телеканали, які робили це на добровільній і безоплатній основі (Ніколаєць, 2024, с.47).

За словами Людмили Долгоновської – радниці зі стратегічних комунікацій Головнокомандувача Збройних Сил України Валерія Залужного (липень 2021 – березень 2023) «Новини від ЗСУ стали важливими для людей, вони давали надію й силу триматися. Українські й іноземні медіа підхоплювали наші публікації. Ми розуміли значення інформації й викладалися максимально, готували оперативні зведення Генштабу, заяви й повідомлення Головнокомандувач, організовували допуск журналістів у райони бойових дій, координували зусилля з колегами сектору безпеки та оборони, центральними органами та місцевою владою, лідерами думок» (Долгоновська, 2024, с.17).

Враховуючи такий інформаційний потік, підкреслимо, що для сучасного глобалізованого світу медіа відіграють важливу роль не лише у формуванні громадської думки, а й у здійсненні міжнародної дипломатії. Вони стали потужним інструментом комунікації, який має досить позитивний вплив на міжнародні відносини.

У ХХІ столітті медіадипломатія стала ключовим елементом у формуванні міжнародних відносин. У середовищі глобальної комунікації, яка розвивається швидкими темпами, медіадипломатія стала трансформаційною силою міжнародних відносин.

У силу різних глобально-значущих, історико-політичних подій та різноманітних тематичних досліджень і сучасних тенденцій, комунікаційні технології працюють в сучасному геополітичному ландшафті. На відміну від традиційних каналів, ЗМІ все більше переміщуються у нову еру цифрових платформ, завдяки яким вплив медіа на міжнародні відносини має вирішальне значення як для політиків, дипломатів, так і для науковців.

Зрештою, ми можемо підкреслити глибокий вплив соціальних медіа щодо сучасної дипломатичної практики та міжнародних відносин, необхідність адаптивної стратегії у дедалі більше взаємопов'язаному світі. Поява платформ «нових медіа», зокрема соціальних мереж, докорінно змінила спосіб взаємодії держав та їхнього спілкування з громадськістю. Соціальні медіа сприяють прямому спілкуванню у режимі реального часу як з внутрішньою, так і з міжнародною аудиторією. Віртуальні

комунікації дозволяють політичним лідерам виступати на різних політичних заходах в онлайн-форматі, тим самим просуваючи інтереси власної країни.

Таким чином, взаємопов'язані зміни в політиці, міжнародних відносинах і масовій комунікації значно розширили роль ЗМІ в дипломатії. У такому взаємозалежному світі національні уряди усвідомили важливість Інтернету та інших нових медіа-інструментів, а цифрові платформи та соціальні мережі стали відображенням «нових медіа».

Бібліографічний список

- Долгоновська, Л. Г., 2024. *Залізний генерал. Уроки людяності*. Х. : Віват.
- Коцюба, В. В., 2024. *Медіа дипломатія в зовнішньополітичних стратегіях держави*. Доктор філософії. Дисертація. Луцьк.
- Мальський, М. З., Мороз, Ю. М. та Іжнін, І. І., 2021. Сучасна дипломатія. Термінологічний словник. Львів-Дрогобич, Коло.
- Ніколаєць, Ю. О., 2024. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність. *Політичні дослідження*, 1, с. 42-67. Доступно: <<http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001492854>>
- Cohen, Y., 1986 (2005). *Media diplomacy. Foreign office in the Mass Communication Age*. London: Frank Cass.
- Do, H. T., 2018. Power of media, public diplomacy and foreign policy in the 21st century. *Proceedings of the World Conference on Media and Mass Communication*, 4(1), pp. 35 –45.
- Gergen, D., 1990. Diplomacy in a Television Age: The Dangers of Teledemocracy', in Serfay (ed.), *The Media and Foreign Policy*, pp. 47 – 63.
- Gilboa, E., 2000. Mass communication and diplomacy: A theoretical framework. *Communication Theory*, pp. 275 –309.
- Gilboa, E., 2001. Diplomacy in the Media Age: Three models of Uses and Effects, *Diplomacy and Statecraft*, 2(2), pp. 1-28.
- Hasan, S., 2022. Rethinking media diplomacy and public diplomacy towards a new concept: digital media diplomacy. *Online journal modelling the new Europe*, 39, pp. 1-24.
- Holman, A., 2021. Collective trauma. How 9/11 changed America. UC Irvine News. 120 Theory, Suite 100 Irvine, September 9. [online] Available at: <<https://news.uci.edu/2021/09/09/how-9-11-changed-america/>>
- Jorge, R., 2024. The Evolution of Digital Diplomacy in the 21st Century (Academic). *Club of diplomacy & International relations*. [online] Available at: <<https://www.linkedin.com/pulse/evolution-digital-diplomacy-21st-century-gycyc/>>
- Kamioka, N., 2001. Support Our Troops: The U.S. Media and the Narrative of the Persian Gulf War. *The Japanese Journal of American Studies*, 12, pp. 65–81.
- Kluz, A. and Firlej, M., 2015. The Impact of Technology on Foreign Affairs: Five Challenges'. Foreign Policy association. [online] Available at: <<https://foreignpolicyblogs.com/2015/12/22/the-impact-of-technology-on-foreign-affairs-five-challenges/>>
- Lim, Y. J., 2017. Conceptual Models of Media Diplomacy: For the Resolution of International Communication Conflict, *Outlook on Communication*, 7(1), pp. 11-21.
- Mowlana, H., 1996. *Global Communication in Transition: The End of Diversity*. London: Sage Publications, pp. 233.

Omelianenko, V., 2023. EU's and Ukraine's approaches to digital diplomacy in the geopolitics of technologies. *Ukrainian Prism*, p. 20. [online] Available at: <https://prismua.org/wp-content/uploads/2023/05/Digitalization_Ukraine_EU.pdf>

References

- Cohen, Y., 1986 (2005). *Media diplomacy. Foreign office in the Mass Communication Age*. London: Frank Cass.
- Do, H. T., 2018. Power of media, public diplomacy and foreign policy in the 21st century. *Proceedings of the World Conference on Media and Mass Communication*, 4(1), pp. 35–45.
- Dolhonovs'ka, L. H., 2024. *Zaliznyy heneral. Uroky lyudyansti [The Iron General. Lessons of Humanity]* KH: Vivat, 208 s. (in Ukrainian)
- Gergen, D., 1990. Diplomacy in a Television Age: The Dangers of Teledemocracy', in Serfay (ed.), *The Media and Foreign Policy*, pp. 47–63.
- Gilboa, E., 2000. Mass communication and diplomacy: A theoretical framework. *Communication Theory*, pp. 275–309.
- Gilboa, E., 2001. Diplomacy in the Media Age: Three models of Uses and Effects, *Diplomacy and Statecraft*, 2(2), pp. 1-28.
- Hasan, S., 2022. Rethinking media diplomacy and public diplomacy towards a new concept: digital media diplomacy. *Online journal modelling the new Europe*, 39, pp. 1-24.
- Holman, A., 2021. Collective trauma. How 9/11 changed America. *UC Irvine News*. 120 Theory, Suite 100 Irvine, September 9. [online] Available at: <<https://news.uci.edu/2021/09/09/how-9-11-changed-america/>>
- Jorge, R., 2024. The Evolution of Digital Diplomacy in the 21st Century (Academic). *Club of diplomacy & International relations*. [online] Available at: <<https://www.linkedin.com/pulse/evolution-digital-diplomacy-21st-century-gycyc/>>
- Kamioka, N., 2001. Support Our Troops: The U.S. Media and the Narrative of the Persian Gulf War. *The Japanese Journal of American Studies*, 12, pp. 65–81.
- Kluz, A. and Firlej, M., 2015. The Impact of Technology on Foreign Affairs: Five Challenges'. *Foreign Policy association*. [online] Available at: <<https://foreignpolicyblogs.com/2015/12/22/the-impact-of-technology-on-foreign-affairs-five-challenges/>>
- Kotsyuba, V. V., 2024. Media dyplomatiya v zovnishn'opolitychnykh stratehiyakh derzhavy [Media diplomacy in foreign policy strategies of states]. *Doktor filosofii. Dysertatsiia*. Lutsk, s. 272. (in Ukrainian)
- Lim, Y. J., 2017. Conceptual Models of Media Diplomacy: For the Resolution of International Communication Conflict, *Outlook on Communication*, 7(1), pp. 11-21.
- Malskyi, M. Z., Moroz, Yu. M. ta Izhnin, I. I., 2021. *Suchasna dyplomatiia. Terminolohichniy slovnyk [Modern Diplomacy. Terminological Dictionary]*. Lviv-Drohobych, Kolo.
- Mowlana, H., 1996. *Global Communication in Transition: The End of Diversity*. London: Sage Publications, pp. 233.
- Nikolayets', YU. O., 2024. Derzhavna informatsiyna polityka Ukrayiny v umovakh povnomasshtabnoho voyennoho vtorhnennya Rosiys'koyi Federatsiyi: suspil'no-mobilizatsiynyy potentsial i efektyvnist' [State Information Policy of Ukraine in the Conditions of a Full-Scale Military Invasion of Russian Federation: Social Mobilization Potential and Efficiency]. *Politychni doslidzhennya*, 1, s. 42-67. Available at: <<http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001492854>> (in Ukrainian)

Omelianenko, V., 2023. EU's and Ukraine's approaches to digital diplomacy in the geopolitics of technologies. *Ukrainian Prism*, p. 20. [online] Available at: <https://prismua.org/wp-content/uploads/2023/05/Digitalization_Ukraine_EU.pdf>

Стаття надійшла до редакції 04.03.2025 р.

I.O. Zeman

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE MEDIA DIPLOMACY AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

The article analyzes the features of the emergence of media diplomacy and its development until the first quarter of the 21st century. The trends of the influence of the media on classical diplomacy throughout the 20th century are highlighted.

The features of the development and interrelation of means of communication and diplomacy which led to the formation of the category of "media diplomacy" are tracked. The article analyzes the basic criteria of this concept and the influence of such events as the Gulf War, the terrorist attack on the World Trade Center, and the Arab Spring on the formation of media diplomacy. It is focused that with the advent of digital communication platforms, diplomacy has acquired a new dimension.

Special attention is paid to modern trends in the development of media diplomacy in the context of the COVID-19 epidemic and information confrontation during Russia's full-scale invasion of Ukraine.

The article highlights that information technologies have accelerated and expanded global relations between countries, and social media has transformed from a passive information communication network into a dynamic platform. It is determined that in the modern communication environment, which combines classic international platforms and virtual space, Media diplomacy becomes more personalized and necessary.

It is confirmed that in the modern globalized world, the media play an important role not only in the formation of public opinion, but also in the conducting of international diplomacy.

Key words: media diplomacy, mass media, communication technologies, media platform, Internet.